

Uusi koulu, uudet vaatimukset

Peruskoulun opetussuunnitelma on ilmestynyt, opettajankoulutuslaki on juuri säädettävänä, ja koulunuudistuksen on määrä tapahtua muutaman vuoden kuluessa. Tapahtumasarja asettaa yliopistot uusien kysymysten eteen: perinnäinen kuva tieteellisen tutkimuksen tyysijoista uhkaa järkkyä, ja yliopistojen edellytetään kehittävän opettajanammattiin kouluttavia työmuotoja.

Äidinkielen opettajain liitto on halunnut osoittaa, mitä uudentyyppinen opettajankoulutus merkitsee suomen kielen ja kirjallisuuden laitoksille. Seuraavassa julkaistaan sen piirissä syntynyt muistio äidinkielen opettajain tiedollisesta koulutuksesta tulevan keskustelun pohjaksi.

Muistio äidinkielen opettajain tiedollisesta koulutuksesta

Tämän muistion tehtävänä on tarjota aineksia siihen keskusteluun, jota käydään opettajankoulutuksen muuttamisesta. Muistiossa on kaksi pääjaksoa: ensimmäisessä tarkastellaan opettajankoulutuksen toteuttamista, toisessa opettajankoulutuksen sisältöä.

Muistion on laatinut ÄOL:n koulutus-toimikunta Urho Johansson, Maija Larmola, Kirsti Mäkinen, Aulikki Pöntinen ja Vuokko Raekallio-Teppo.

1. Opettajankoulutuksen toteuttaminen

1.1. Opettajankoulutuksen toteuttajat

Opettajanvalmistustoimikunnan mietintö, Opettajanvalmistuksen opetusluonnitelmatoimikunnan mietintö, Peruskoulunopettajakomitean mietintö, Helsingin yliopiston opettajankoulutustoimikunnan mietintö, Tampereen yliopiston opettajankoulutuksen toimikunnan mietintö, Ruotsinkielisen opettajankoulutuksen järjestelytoimikunnan mietintö, Ehdotus Jyväskylän opettajankoulutusluonnitelmaksi sekä hallituksen esitys opettajankoulutuslaiksi käsittelevät opettajankoulutusta eri yksityiskohdissa kukin omalla tavallaan. Päälinja on kuitenkin yhteinen. Sen mukaan opettajankoulutuksen toimeenpanomalli on seuraava:

Valtakunnallisella tasolla opetusministeriö ja opettajankoulutusneuvosto huolehtivat opettajankoulutuksen johdosta ja koordinoinnista.

Yliopistollisella tasolla kasvatuksen osasto huolehtii varsinaisesta opettajankoulutuksesta rinnallaan

- suomen kielen laitos, kirjallisuuden laitos jne., jotka vastaavat opettajien tiedollisesta valmiudesta,
- kasvatustieteen laitos, psykologian laitos jne., joiden huolena on opettajien pedagoginen koulutus ja
- opettajankoulutuslaitos, harjoittelukoulu jne., jotka huolehtivat opettajien opetustaidon kehittamisestä.

1.2. Opettajankoulutukseen saapujat

Samat äskeiset asiakirjat määräävät, että opettajankoulutukseen saapuvat ovat ylioppilaita. Peruskoulun opettajille koulutus on samanlaajuisia, ja se tapahtuu siten, että opinnot tiedollisella, pedagogisella ja didaktisella alueella etenevät rinnakkain toisiinsa lomittuneina. Lukion opettajien koulutus on pitempi, mutta muuten samalla tavalla järjestetty. Tutkintovaihtoehdot ovat seuraavat:

Peruskoulun opettajat, koulutusaika 4 vuotta tavoitteena alempi kandidaatin tutkinto sekä opettajan diplomi eli 140 pistettä (1 piste = 40 tuntia)

- luokanopettaja, joka on erikoistunut mui-

hin aineisiin kuin äidinkielen (äidinkielenä peruskurssi n. 120 tuntia eli 3 pistettä)

- luokanopettaja, jonka yhtenä erikoistumisaineena on äidinkieli (äidinkielen kuuluvassa aineessa 20 pistettä eli arvosana)
- aineenopettaja, joka toisena aineena opettaa äidinkieltä, toisena historiaa tai uskontoa (äidinkielen kuuluvassa aineessa 40 pistettä eli cl-arvosana)
- aineenopettaja, joka opettaa yksinomaan äidinkieltä (äidinkielen kuuluvissa aineissa 80 pistettä eli kaksi cl-arvosanaa)

Lukion lehtorit, koulutusaika yli 4 vuotta tavoitteena ylempi kandidaatin tutkinto sekä opettajan diplomi eli 180 pistettä

- lehtori, joka pääaineena opettaa historiaa tai uskontoa, sivuaineena äidinkieltä (äidinkielen kuuluvassa aineessa 40 pistettä eli cl-arvosana)
- lehtori, joka pääaineena opettaa äidinkieltä, sivuaineena historiaa tai uskontoa (äidinkielen kuuluvassa aineessa 80 pistettä eli l-arvosana)
- lehtori, joka ainoana aineena opettaa äidinkieltä (äidinkielen kuuluvissa aineissa 120 pistettä eli yksi l- ja yksi cl-arvosana)

Koulutukseen saapujat joutuvat ennen opiskelun aloittamista valintakokeeseen. Toistaiseksi on kuitenkin määräämättä, mikä valintaperuste muodostuu ratkaisevaksi: soveltuvuus opettajanammattiin, äidinkielen alueilla osoitettu kyvykkyys vai kumpikin yhdessä.

1.3. Arvosanatutkintojen rakenne

Mietinnöt ehdottavat, että peruskoulun luokanopettajat ja aineenopettajat sekä lukion lehtorit kaikki suorittavat opetusharjoittelua ja didaktiikan opintoja 40 pisteen verran (yhteensä vuoden kestävä opiskelu). Pedagogiikkaa puolestaan kuuluu luokanopettajan tutkintoon 40 pistettä (cl), aineenopettajan ja lukion lehtorin tutkintoon 20 pistettä (a). Oppiainesisällölliselle opiskelulle on varattu tilaa näin ollen seuraavasti: luokanopettajat 60 pistettä, aineenopettajat 80 pistettä ja lukion lehtorit 120 pistettä. Samalla ehdotetaan, että luokanopettaja erikois-

tuu kolmeen aineeseen (20+20+20), aineenopettaja yleensä kahteen (40+40) ja lukion lehtori myös yleensä kahteen aineeseen (80+40).

Äidinkielen opettajain koulutukselle ehdotus aiheuttaa omalaatuisen pulman: nykyisiin pätevyysvaatimuksiin kuuluvia kahta arvosanatutkintoa sekä suullisen esitystaidon kurssia ei enää saada sopimaan uuden tutkintotyypin pistekiintiöihin. Pulman ratkaisumalleja on kolme:

- Nykyisten kahden tutkinnon sijalle asetetaan vain jompikumpi, ts. äidinkielen opettajan pätevyys saavutetaan yksin suomen kielen tms. tai yksin kirjallisuuden tms. tutkinnolla. Tätä ratkaisua on suositellut Opettajainvalmistuksen opetussuunnitelmatyöryhmän mietintö ja tätä on toteutettu jo alulle pannussa luokanopettajien koulutuksessa opettajakorkeakouluissa. Ylempinäasteisen opettajan pätevyteen tällainen vaihtoehtoisuus on tuskin sopiva, jollei nykyisten tutkintojen sisällössä tapahdu puolin ja toisin muutoksia.
- Nykyiset kaksi tutkintoa korvataan uudella opettajalinjaisella arvosanatutkinnolla, johon kuuluu osia suomen kielestä tms., kirjallisuudesta tms., kansanrunoudesta jne. Käytännössä ratkaisu merkitsee joko siirtymistä pistejärjestelmään tai uuden yliopistolaisen laitoksen muodostamista. Ratkaisua suosittavat useimmat mietinnöt, mutta sitä ei ole käytännössä kokeiltu.
- Nykyiset kaksi tutkintoa säilytetään ehdotuksista poiketen. Se kuitenkin edellyttää yksiaineisten äidinkielen opettajan virkojen säilyttämistä. Ratkaisua suosittavat AOL:n kannanotot. Ratkaisun mahdollistaa se koulupoliittinen käänne, jonka mukaan nykyiset koulukokonaisuudet pyritään säilyttämään, mutta se edellyttää peruskouluasetuksen muuttamista. Ratkaisu on tuttu ja koeteltu.

Kaksi ensimmäistä ratkaisumallia merkitsevät äidinkielen käytetyn opiskeluaian lyhenemistä runsaalla vuodella nykyisestä. Todennäköisesti se merkitsee myös uusien opettajien tietojen pinnallistumista, jos ei tutkintoja samalla kehitetä erinomaisen tarkoituksenmukaisiksi.

1.4. Arvosanatutkintojen suoritustapa

Mietinnöt eivät puutu arvosanatutkin-

tojen suoritustapaan. Siitä huolimatta ne asettavat myöhemmälle suunnittelulle kaksi lähtökohtaa:

- Peruskoulun opettajankoulutus on ajateltu 4-vuotiseksi, ja samalla on ehdotettu, että tiedollinen, pedagoginen ja didaktinen opiskelu tapahtuu lomittain. Se edellyttää tarkkaa opetussuunnitelmaa ja kurssimaisen kiinteää lukujärjestystä. Koulutuksen tarkoituksena on varustaa opettajat vain niillä tiedoilla ja taidoilla, jotka kunkinhetkisen käsityksen mukaan ovat opetustyössä tarpeen. Kun käsitykset muuttuvat, opettajat on tarkoitus ohjata jatkokoulutukseen eikä luoteta heidän omaehtoiseen uudistumiseensa. (Materiaalinen tiedonjakamisen periaate).
- Peruskoulun opetussuunnitelma asettaa opettajankoulutukselle toisenlaisen tavoitteen. Paitsi tietojen ja taitojen materiaalista hallintaa se edellyttää opettajilta myös itsenäisyyttä ja uudistumiskykyisyyttä. Yliopistot ovat vanhastaan tähdentäneet samansuuntaisten tavoitteiden merkitystä ja pyrkineet niihin mm. akateemisen vapauden ja tieteellisen ajattelun juurruttamisen avulla. Yliopistojen perinnäisten opetusmenetelmien kehittäminen on siis myös perusteltavissa. (Formaalinen tiedonjakamisen periaate).

Valittiinpa arvosanatutkintojen suoritustavalle jompikumpi lähtökohta tai niiden yhdistelmä, joka tapauksessa on otettava huomioon, että opettajankoulutukseen saapuvat ovat jo opintoja aloittaessaan tehneet lopullisen ammatinvalintaratkaisun. Seikka tulee vaikuttamaan heidän opiskeluasenteihinsa: todennäköisesti he tulevat vaatimaan kouluttajiltaan ja koulutukseltaan tehokkuutta ja tarkoituksenmukaisuutta aivan toisessa määrin kuin nykyiset opiskelijat.

2. Opettajankoulutuksen sisältö

2.1. Yleiset tavoitteet

Peruskoulun opetussuunnitelmasta voidaan johtaa seuraavat opettajille asetetut vaatimukset:

- Opettajan on hallittava ne asiat, joita opettaa.
- Opettajan on tunnettava oman opetus-

alansa tutkimuskohteita ja tutkimustapoja, tunnettava niihin kohdistettu kriittikki, ymmärrettävä tiedon ja tutkimusmenetelmien muuttuminen ja seurattava aktiivisesti muutoksia.

- Opettajan on tunnettava erilaiset oppilaat, heidän ominaisuutensa, omaksumiskykynsä ja pulmansa.
- Opettajan on hallittava ne menetelmät, joiden avulla oppilaiden erilaisuus toteutetaan, ja käytettävä erilaisuutta työskentelynsä lähtökohdana ja ohjeena. Hänen on myös nähtävä oppilaansa jatkuvasti muuttuvina yksilöinä ja mukautettava työtapsansa kulloiseenkin tilanteeseen sopivaksi.
- Opettajan on hallittava useita erilaisia opetusmenetelmiä.
- Opettajan on tunnettava didaktiikan tavoitteita ja metodologiaa, osattava valita eri tilanteissa tarkoituksenmukaisimmat opetusmenetelmät ja kyettävä kehittämään niitä oppiennätysten vaatimusten ja omien oppilaidensa muuttuessa.

2.2. Äidinkielen opettajan pätevyys

Peruskoulun opetussuunnitelman asettamat vaatimukset on seuraavassa muutettu äidinkielen opettajan pätevyudeksi. Päähuomio on kiinnitetty opettajan tietojen mahdollisimman tarkkaan esittelyyn. Sen sijaan keinot, joiden tarkoituksena on opettajan pedagogisen ja didaktisen valmiuden kehittäminen, on jätetty käsittelemättä. Esittelyssä ei myöskään pyritä osoittamaan, minkä laitoksen huoleksi ao. opinalueet on katsottava, miten laajoja kursseja ne edellyttävät tai millaisia koulutusmuotoja ne saattavat vaatia.

Jäsennys tietojen luettelossa noudattaa peruskoulun opetussuunnitelman järjestystä (puheilmaisuus, kuunteleminen, lukeminen, kirjallisuus, kirjoitus, kielentunteemus).

2.2.1. Kaikki opettajat

Kaikkien opettajien on tiedettävä/hallittava

eri-ikäisten, erilaisten ja eri kasvuympäristöistä lähteneiden oppilaiden kieli, sen kehitys sekä sinä vallitsevat säännönmukaisuudet,

kielen, erityisesti erilaisten puheen lajien havainnointi ja sen rinnalla keinot korjata tai korjauttaa erilaiset puhevirheet,

sivistynyt puhekieli, sen normit ja sen rajat toisaalta murteisiin, toisaalta kirjakielen päin,

puhujan keinot sovittaa sanansa puhumisen tavoitteiden, asiasisällön, tilanteen ja kuulijoiden vastaanottokyvyn mukaiseksi,

kertomisen, tulkitsevan lukemisen ja luovan suullisen esitystaidon eli dramatiikan menetelmät,

eri-ikäisten ja erilaisten oppilaiden vastaanottokkyky sekä heidän muistinsa, ajattelunsa, päättelynsä, arvostelukykynsä jne. toiminta,

joukkotiedotustapahtumien luonne, ilmaisutekniikka, sanomien ymmärrettävyys, merkitys ja vaikutus,

erilaiset tiedonsäilytysjärjestelmät, critoten kirjastojen organisaatio, palvelumuodot ja luettelot,

eri tarkoituksiin sopivat lukutavat ja -tekniikat,

eri-ikäisten ja erilaisten oppilaiden mieltymykset ja tottumukset lukemista valittaessa ja seikat, jotka niitä säätelevät,

lasten ja nuorten kirjallisuus, sarjakuvat, viihdekirjat ja -lehdet, niiden ominaispiirteet, asenteet, tavoitteet jne.,

kirjalliseen yleissivistykseen kuuluva tärkein kaunokirjallisuus sekä siihen liittyvä kirjallisuus- ja tyylihistoria,

eri-ikäisten ja erilaisten oppilaiden kirjoittamista säätelevät sielulliset lainalaisuudet, tyyppilliset kirjoitusvaikeudet ja niiden syyt,

kirjakielen kulloisetkin normit, jotka kos-

kevat oikeakielisyyttä, sanojen merkityso-
pillista täsmällisyyttä ja erilaisille kirjoit-
tuskokonaisuuksille asetettuja vaatimuksia;

kirjakieli, sen sanasto, muodot ja rakenne
erityisesti kieltä hallitsevien säännönmu-
kaisuuksien kannalta,

kielitiedettä sen verran, että opettajan
tiedoista on apua oppilaille heidän lukies-
saan vieraita kieliä.

2.2.2. Luokanopettajat

Luokanopettajien on hallittava aineen-
opettajia ja lukion lehtoreita perinpohjai-
semmin ne em. opinalueet, jotka auttavat
heitä peruskoulun ala-asteen oppilaiden
tuntemuksessa. Jo mainitun lisäksi heidän
on myös tiedettävä ja hallittava

tekijät, jotka säätelevät lukemaan oppi-
mista ja eri lukutapojen motoriikkaa, samoin
erilaiset lukemisvaikeudet ja niiden
syyt.

2.2.3. Aineenopettajat ja lehtorit

Aineenopettajien ja lehtorien on hallit-
tava luokanopettajia syvällisemmin koh-
dassa 2.2.1. mainituista opinalueista ne,
jotka tukevat heitä sekä materiaalisena että
formaalisen tiedon tarjoamisessa. Jo maini-
tun lisäksi heidän on myös tiedettävä/
hallittava

keskustelu-, neuvottelu-, väittely- ja ko-
koustekniikka sekä puheenpidon eri lajit
ja keinot,

viestittäjän tavoitteiden ja viestin väliset
suhteet, eri viestintäkeinojen mahdollisuudet
sekä vastaanottajan vastaanottokyvyys-
tä johtuvat rajoitukset,

kirjallisuuden tärkeimmät tulkintatavat,
kirjallisuudentutkimuksen perusteoksia,
yleistä taideteoriaa sekä kirjallisuuden
tutkimuksen metodologian alkeet,

näytelmätaiteen ja filmin erikoiskysymyk-
set ja teatteritekniikan perusteet,

kansanperinteen tärkeimmät lajit, niiden
historia ja nykyhetki,

tietoja, elämyksiä, mielikuvia ja mielipitei-
tä siirtävät kirjoittamisen lajit sekä vakio-
kaavat, jotka edellytetään hallittavan
julkisen elämän alueilla,

eri tyyliuunnat ja -lajit, ts. ne seikat,
jotka säätelevät tekstiä kirjoittajan tavoit-
teiden, asiasisällön, julkistamispaikan ja
lukijoiden vastaanottokyvyn mukaiseksi,
suomen kielen tutkimuksen ja yleisen kie-
lititeen perusteoksia, kielentutkimuksen
tärkeimmät oppisuunnat sekä metodolo-
gian alkeet.

Niille opiskelijoille, joiden loppututkin-
toon ei kuulu historian arvosanaa, suosii-
tellaan luentosarjaa, jonka tarkoituksena
on auttaa heitä integroimaan tietonsa kan-
sallis-kansainväliseen taustaan.

2.2.4. Lukion lehtorit

Lukion lehtoreilta edellytetään syvem-
pää tutustumista em. opinalueisiin ja ni-
menomaan paneutumista kielen ja kir-
jallisuuden erikoiskysymyksiin. Keskeinen
asema on annettava vapaalle valinnalle
ja itsenäisille tutkimustehtäville. Lehto-
reilta vaadittavien tietojen yksityiskoh-
taisempi esittely on mahdollista vasta sit-
ten, kun uuden lukion opetus suunnitel-
ma on laadittu.